

عوامل موثر بر توسعه و موانع باز دارنده کار آفرینی زنان روستایی

نادیا آنی*
بهمن خسروی پور**
عبدالعظیم آجیلی***
عباس عبدشاهی***

چکیده

هدف پژوهش حاضر شناسایی عوامل موثر بر توسعه و موانع بازدارنده کارآفرینی زنان روستایی شهرستان کرمانشاه می باشد. نمونه مورد پژوهش زنان روستاهای سیاه بید، گاکیه، کرناچی و قزانچی از بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه بود که به صورت در دسترس انتخاب و در مصاحبه شرکت کردند. طرح پژوهش توصیفی -تحلیلی بود. برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه ای و مصاحبه با شرکت کنندگان استفاده شد. اطلاعات به دست آمده با روش تحلیلی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی شامل ابتکار عمل، فعال بودن، شناسایی فرصت‌ها، پشتکار، تلاش و غلبه بر موانع و شایستگی‌های فردی زنان است، به این معنی که کارآفرین بدون نیاز به درخواست یا دستور دیگران دست به کار می‌شود. هم چنین مشخص شد که کارآفرینی یک فعالیت اقتصادی است که مستلزم جستجوی مستمر برای یافتن ایده‌های تازه و نوآوری و پتانسیل سود آوری وابسته است. موانع بازدارنده کارآفرینی زنان روستایی به ترتیب موانع اجتماعی - فرهنگی، موانع حمایتی - اقتصادی و موانع مدیریتی گزارش شد. تحقیقات نقش زنان کارآفرین در سلامت اقتصاد و اجتماعی شدن را نیز نشان داد.

کلید واژگان: عوامل موثر بر توسعه، موانع بازدارنده، کارآفرینی، زنان روستایی.

* کارشناسی ارشد گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، ملاتانی، ایران. (ایمیل: ani2009@yahoo.com)

** استاد گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، ملاتانی، ایران. (نویسنده مسئول، ایمیل: b.khosravipour@gmail.com)

*** دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، ملاتانی، ایران. (ایمیل: azim53aj@gmail.com)

*** دانشیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان، ملاتانی، ایران. (ایمیل: ahmadreza1378@yahoo.com)

تمام حقوق انتشار این اثر متعلق به دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز می باشد.

مقدمه

موضوع اشتغال و دستیابی افراد به شغل مورد نظر از اساسی ترین نیازهای یک جامعه محسوب می شود (کرباسی، اثنی عشری و عاقل، ۱۳۸۷). امروزه به کارآفرینی روستایی به عنوان کلید توسعه اقتصادی و بهبود کسب و کار در بسیاری از کشورهای جهان توجه می شود (جویتی، شارما و کوماری^۱، ۲۰۱۱؛ سانگولوژی و الاگاوادی^۲، ۲۰۱۶). از این رو، کارآفرینان نقشی کلیدی در توسعه اقتصادی و تحولات اجتماعی دارند (قوامی، ۱۳۸۷). زیرا کارآفرینان امکان استفاده مؤثر و فزاینده از منابع را فراهم می آورند و داد و ستد بین بخش های مختلف با امکانات و اولویت های متفاوت را تسهیل می سازند (دلفانی، حسین پور، نجفی و حسینی، ۱۳۹۷). در تعاریف، کارآفرینی فرآیند اقداماتی است که یک کارآفرین به عنوان شخصی که همیشه به دنبال ایده های تازه است، به آن ها متوسل می شود تا با پذیرفتن ریسک و تردیدهای ذاتی موجود در هر اقدام جدید، از آن ایده ها فرصت های تازه خلق کند (دیودسون^۳، ۲۰۱۵). پیتراکر (نقل از ماسون و براون^۴، ۲۰۱۴)، پدر علم مدیریت، کارآفرین را کسی می داند که فعالیت را با سرمایه اقتصادی خودش شروع می کند، ارزشها را تغییر می دهد و در محیط اطراف خود تحول ایجاد می کند و به سمت بهتر شدن می برد و منجر به موفقیت جامعه و زنان و مردان آن می شود.

این در حالی است که زنان، موتور محرکه مهمی برای رشد و توسعه هستند (روشن، ۱۳۸۸). نقش حیاتی زنان روستایی در بسیاری از امور مربوط به توسعه مانند فراهم نمودن امنیت غذایی، پایداری محیط زیست، ریشه کنی فقر، کنترل جمعیت و توسعه اجتماعی برای جامعه بین المللی روشن گردیده است (شعبانعلی فمی، ۱۳۸۸). کارآفرینی زنان موضوع خاص و مورد توجه در سراسر جهان است و تحقیقات متعدد نقش برجسته زنان در سلامت اقتصاد ملت ها را برجسته کرده اند (گلراد، ۱۳۸۴). کارآفرینی زنان و توانمندسازی آنان، به عنوان مهم ترین ابزار برای ریشه کنی فقر و بیکاری، مورد توجه قرار گرفته است (سانگولوژی و الاگاوادی، ۲۰۱۶) و رشد این مطالعات در سی سال گذشته خیلی سریع بوده است (یادآو و یوونی^۵، ۲۰۱۶) به گونه ای که این مدت را می توان دهه زنان نام گذاری کرد (کاظمی و مقیمی، ۱۳۹۷). از این رو، اشتغال و کارآفرینی اثرات بسیار مثبتی بر روحیه و رفتار زنان دارد. این اثرات مثبت را می توان در مواردی چون اجتماعی شدن، کسب ساختار کلی برای زندگی و رشد شخصیت برشمرد. داشتن شغل یا فعالیت مثبت در اجتماع برای تمامی افراد به ویژه زنان با رشد مهارت ها، ایجاد یک چارچوب زمان بندی شده منظم برای زندگی، تعامل اجتماعی، کسب هویت فردی، شغلی، جایگاه اقتصادی و اجتماعی همراه است (لاولز^۶، ۲۰۱۴). برای بسیاری از مردم، به ویژه زنان شغل می تواند، موقعیت خانوادگی، اقتصادی، اجتماعی و عزت نفس آنها را

-
1. Jyoti., Sharma & Kumari
  2. Sangolagi & Alagawadi
  3. Davidsson
  4. Mason & Brown
  5. Yadav & Unni
  6. Lawless

تحت تأثیر قرار دهد (لی و راما، ۲۰۱۵).

حضور فعال زنان و مشارکت آنان در صحنه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با توسعه کشورها در همه جوانب از لحاظ اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ارتباط تنگاتنگ و مستقیم دارد. به عبارت دیگر وضعیت زنان در هر جامعه‌ای نشان دهنده میزان پیشرفت آن جامعه می‌باشد، از این رو است که نقش زنان در زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی به منزله یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها در روند توسعه محسوب می‌شود (ممیز، قاسمی و قاسمی، ۱۳۹۲) و کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه به این نتیجه رسیده‌اند که فعالیت‌های کارآفرینی زنان به رشد اقتصادی کمک می‌کند و استفاده از پتانسیل تمام منابع انسانی برای توسعه پایدار ضروری است (کامبریدو، ۲۰۲۰).

زنان کارآفرین اگرچه فرصت‌های زیادی دارند اما با چالش‌های فراوانی روبرو هستند (بالاچاندرا و دوبلیش، ۲۰۱۹). واقعیت بازگویی این است که زنان با وجود مشارکت در بسیاری از فعالیت‌ها در سطح روستا، از جایگاه و رتبه خاص اجتماعی بهره‌مند نیستند. علت اصلی این امر، نبود و یا اندک بودن تحقیقات در باره نقش‌ها و فعالیت‌های زنان روستایی است. این امر هم چنین موجب شده که زنان در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها مورد توجه قرار نگیرند (ویسی، ۱۳۸۴). بنابراین درک موانع توسعه و پیشرفت زنان کارآفرین یکی از کلیدهای اساسی برای درک نیازهای آنان است (بالاچاندرا و دوبلیش، ۲۰۱۹). زیرا علیرغم ورود انبوه زنان به حوزه‌های انحصاری مردان، هنوز سقف‌های شیشه‌ای خرد نشده است (کامبریدو، ۲۰۲۰). بنابراین زنان کارآفرین باید یاد بگیرند چگونه مطالبات خود در زمینه کسب و کار مطالبه کنند (فرناندس، ۲۰۱۸).

نابرابری‌هایی که مدت‌هاست زنان را در بخش تجارت و کارآفرینی تحت تأثیر قرار داده است، از هنجارهای فرهنگی گرفته تا حمایت کافی از مشاغل زنان تحت رهبری، عدم وجود چارچوب‌های سیاستی که به شکاف جنسیتی و چالش تعادل مسئولیت‌های خانواده با کار خود در میان دیگران بپردازد (ناظر، ۲۰۲۰). کارآفرینان زن هم چنان در کنار کمبود منابع مالی، مهارت‌های بازاریابی و خدمات پشتیبانی از جمله دسترسی ضعیف به شبکه‌های تجاری، فناوری و بازارهای دیجیتال، با گرداب چند وظیفه‌ای روبرو هستند (کامبریدو، ۲۰۲۰).

در ایران نیز، بنا به عقیده بسیاری از صاحب نظران، یکی از راه‌های پیشرفت، توجه به کارآفرینی به طور عام و توسعه کارآفرینی در روستاها به طور خاص می‌باشد (خسروی‌پور و صفاری، ۱۳۸۹). کارآفرینان با مهارتی که در تشخیص فرصت‌ها و موقعیت‌ها و ایجاد حرکت در جهت توسعه این موقعیت‌ها دارند، پیشگامان حقیقی تغییر در اقتصاد و تحولات اجتماعی محسوب می‌شوند (قوامی، ۱۳۸۷).

عوامل مختلفی در تسهیل و یا تضعیف فعالیت‌های کارآفرینی موثر است. بررسی این عوامل می‌تواند

1. Li & Rama
2. Kamberidou
3. Balachandra & Dublish
4. Fernandes
5. Nazer

در توسعه فعالیت کارآفرینانه زنان نقش مهمی ایفا نماید (گلرد، ۱۳۸۴). شناخت موانع کارآفرینی زنان کمک خواهد کرد تا دلایل عدم استقبال زنان از فعالیت‌های کارآفرینی شناخته شوند و با رفع این موانع زمینه فعالیت بخش مهم و ویژه‌ای از جمعیت اقتصادی یک کشور فراهم گردد (بایرن، فاتوم، دیاز جاریکا، ۲۰۱۹). زنان کارآفرین با دو نیروی برانگیزاننده و بازدارنده مواجه هستند؛ عوامل بازدارنده فشار برای استقلال شخصی و نیاز به جمع آوری پول کافی است. از طرف دیگر عوامل برانگیزاننده به نیروهای موجود در محیط اشاره دارد که فرد را برای شروع یک تجارت تشویق می‌کند. به طور معمول، یک زن دارای منابع، پشتیبانی و استعدادی است که او را به سمت ایجاد نوع خاصی از تجارت سوق می‌دهد. این عوامل یک زن را توانمند می‌کند و او را برای شروع مشاغل و دیدن آن انگیزه می‌دهد (آل کووفی، تین خوا، آنگساکولو و احمد، ۲۰۲۰).

از آن جا که موقعیت اجتماعی زنان در همه جا یکسان نیست لذا همه آن‌ها به شکل یک سان از فرصت‌های کارآفرینی بهره‌مند نیستند (راقونندیشی، آگراول و قووش، ۲۰۱۷). از سوی دیگر، از مهم‌ترین عواملی که بر میزان اجرایی شدن ایده‌های بالقوه به بالفعل در کارآفرینی تاثیر مستقیم می‌گذارد، موانع پیش رو کارآفرینی و شخص کارآفرین است (ناهد، ۱۳۸۸). اشتغال زنان متأثر از مجموعه عوامل فردی، محیطی و سازمانی است آراستی (۱۳۸۲)، گلراد (۱۳۸۴) و معین الغربائی و هوره (۱۳۸۶) در بررسی عوامل موثر در توسعه کارآفرینی زنان ایران به این نتیجه رسیده‌اند که این عوامل را در عوامل فردی، سازمانی شبکه‌ای و محیطی می‌توان دسته بندی کرد.

نتایج بررسی موانع زنان کارآفرین در ترکیه نشان داده که تأمین و مدیریت منابع مالی از مهم‌ترین موانع است. هم چنین زنان کارآفرین در ترکیه هم چنان از روشهای سنتی یعنی مکانیسم‌های غیردولتی و تنها از پشتیبانی خانوادگی تأمین می‌شوند (مادن، ۲۰۱۵). بررسی موانع کارآفرینی در بازار ایران نیز نشان داده که وضعیت نامناسب مالی، فقدان مهارت‌های مدیریتی و بازاریابی، نبود دانش حقوقی، فنی، مالی و حسابداری، کمبود سرمایه شخصی و مشکلات دریافت وام اصلی‌ترین موانع فراروی کارآفرینان هستند (سعیدی نیا، ۱۳۸۰). میر غفوری، تورانلو و طاهری دمنه (۱۳۸۸)، در مطالعه موردی استان یزد در پژوهش خود تحت عنوان تبیین و تحلیل موانع موثر بر کارآفرینی زنان، به این نتیجه رسیده‌اند که بعد پرورشی بر موانع کارآفرینی زنان تأثیر نداشته و موانع موثر بر کارآفرینی زنان را به شش دسته شامل موانع خانوادگی، علمی-تحصیلی، شخصیتی، فرهنگی-اجتماعی و مالی می‌توان تقسیم کرد.

مقیمی و همکاران (۱۳۸۶) در نتایج حاصل از تحقیق خود گزارش کردند که بین سابقه کاری و کارآفرینی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. هم چنین بین سن و قابلیت‌های کارآفرینی رابطه منفی و معنی‌داری وجود دارد. سطح تحصیلات کارکنان نیز با افزایش مهارت‌های کارآفرینی رابطه مثبت و معنی‌داری را نشان می‌دهد. هم چنین فیض بخش و دهقان پور (۱۳۸۱) در نتایج تحقیق خود که در بین کارآفرینان ایران

1. Byrne, Fattoum & Diaz Garcia
2. Al-Kwafi, Tien Khoa, Ongsakul & Ahmed
3. Raghuvanshi, Agrawal & Ghosh
4. Maden

انجام شده، نشان داده‌اند که بین تعداد اعضای خانواده با روحیه کارآفرینی رابطه معنی داری وجود ندارد. در حالی که عبدالملکی، یوسفی افراشته، پیرمحمدی، سبک رو و محمدی (۱۳۸۶) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که متغیرهای سن، جنس، و تحصیلات در میزان کارآفرینی تاثیر دارد. موانع کارآفرینی زنان را می‌توان در فقدان آموزش، فقدان تجربه و فرصت‌های یادگیری، فقدان مهارت مدیریتی کارآفرینی و مشکلات مالی طبقه بندی کرد (راقونندیشی، آگراول و قووش، ۲۰۱۷). در بررسی موانع کارآفرینی زنان روستایی نیجریه مشخص شد این موانع عبارت بودند از: اجتماعی، اقتصادی، محیطی، فرهنگی، فقدان سرمایه، سطح پایین سواد، و ناکافی بودن وسایل حمل (ایگوو و ایچایتاما، ۲۰۱۸). نتایج مطالعه موانع کارآفرینی زنان کارآفرین جنگلدار توسط (اپلستراند و لیدستاو، ۲۰۱۵) نشان داد که این موانع را می‌توان در سه گروه عوامل ساختاری حمایت مقامات (هم چون مشاوره، اطلاعات و آموزش)، قوانین و مقررات، دسترسی به سرمایه، عوامل اجتماعی و شبکه اجتماعی (سرمایه اجتماعی، سرمایه فکری، شبکه پشتیبانی خانواده، دوستان و جمعیت محلی) و ارزش‌های فرهنگی و هنجارها و ویژگی‌های شخصی (توانایی‌های شناختی، ارزش‌ها و انگیزه) تقسیم بندی کرد. هم چنین یعقوبی فرانی، سلیمانی و موحدی (۱۳۹۳) در بررسی عوامل مؤثر بر کارآفرینی زنان روستایی استان همدان به این نتیجه رسیدند که رابطه معنادار بین ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت اقتصادی و شرایط اجتماعی- فرهنگی زنان با سطح کارآفرینی آن‌ها و نیز بین رابطه وضعیت خانوادگی و سطح کارآفرینی رابطه ای وجود نداشت. بنابراین با شناخت موانع که بخشی از آن‌ها ویژه زنان روستایی است، راهکارهای کاربردی لازم در توسعه و آموزش کارآفرینی زنان روستایی در منطقه مورد مطالعه ارائه نمود. لذا هدف پژوهش حاضر شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی و موانع بازدارنده زنان روستایی شهرستان کرمانشاه می‌باشد.

روش

طرح پژوهش، جامعه آماری و روش نمونه گیری: طرح پژوهش توصیفی و تحلیلی است. جامعه آماری این پژوهش شامل زنان روستایی شهرستان کرمانشاه می‌باشد. نمونه مورد پژوهش زنان روستاهای سیاه بید، گاکیه، کرناچی و قرانچی از بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه بود که به صورت در دسترس انتخاب و مورد مصاحبه قرار گرفتند.

روش اجرا

برای گردآوری اطلاعات ابتدا زنانی با حداقل سطح سواد ابتدایی و سن بین ۵۵-۱۸ سال از چهار روستای سیاه بید، گاکیه، کرناچی و قرانچی بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه انتخاب شدند و بر مبنای اطلاعات به دست آمده از تحقیقات انجام گرفته و کتابخانه ای در مورد عوامل مؤثر بر توسعه و موانع بازدارنده کارآفرینی زنان روستایی مصاحبه انجام گرفت.

1. Raghuvanshi, Agrawal & Ghosh
2. Igwe.,Newbery& Icha-Ituma
3. Appelstrand & Lidestav

یافته‌ها

عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی زنان

کارآفرینی یک فرآیند پیچیده است که تحت تأثیر فعل و انفعال دامنه گسترده ای از عوامل مختلف قرار می‌گیرد. از جمله مهم ترین عواملی که کارآفرینی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهند و رشد اقشار جامعه مخصوصاً کارآفرینی زنان را توسعه می‌بخشد. عوامل فردی و اجتماعی مؤثر بر توسعه کارآفرینی، با شایستگی‌ها و توانمندی‌های شخصی کارآفرین در ارتباط هستند که شامل ابتکار عمل، به این معنی که کارآفرین بدون نیاز به درخواست یا دستور دیگران دست به کار می‌شود. فعال و نه منفعل است، فرصت‌ها را شناسایی و از آن‌ها بهره برداری می‌کند. پشتکار دارد و در هر شرایطی برای غلبه بر موانع تلاش می‌کند و هرگز از موفقیت سیر نمی‌شود (والتر و بلاک، ۲۰۱۶). ویژگی‌های خاصی که کارآفرینی را در اقشار مختلف مخصوصاً در گروه زنان از اقدامات مشابه با آن متمایز می‌کند عبارت اند از:

- کار آفرینی یک فعالیت اقتصادی و پویا است؛ کار آفرینی یک فعالیت اقتصادی است، زیرا با نیت ارزش آفرینی و کسب سود مالی و از طریق استفاده بهینه از منابع محدود، یک کسب و کار جدید راه اندازی و مدیریت می‌شود. به علاوه، از آن جایی که این ارزش آفرینی در میان فضای ناامن کسب و کار باید به طور مستمر ادامه پیدا کند، لذا کارآفرینی به هیچ عنوان فضای یک نواختی ندارد؛ بلکه پویا و پرتکاپو است.

- کار آفرینی همزاد نوآوری است؛ کار آفرینی مستلزم جستجوی مستمر برای یافتن ایده‌های تازه است. اساساً لازمه بقای کارآفرین، ارزیابی مستمر روندها و اقدامات فعلی با هدف بهینه سازی و استفاده از سیستم‌های نوینی است که باعث پیشبرد هرچه بهتر اهداف کسب و کار می‌شوند. به عبارت دیگر، کارآفرینی نیازمند تلاش مستمر در جهت بهبود و بهینه سازی است و این تلاش بدون خلاقیت و نوآوری ره به جایی نخواهد برد.

- کار آفرینی به پتانسیل سود آوری وابسته است؛ منظور از پتانسیل سود آوری، احتمال بازگشت سرمایه با کسب درآمد ناشی از اقدام مخاطره آمیز کارآفرین در جهت تبدیل یک ایده جدید به یک کسب و کار واقعی است. ایده‌های کارآفرین در غیاب پتانسیل سود آوری فقط در حد نظریه باقی خواهد ماند.

- کار آفرینی مستلزم ریسک پذیری است؛ عصاره و جوهر کارآفرینی، تمایل به در آغوش کشیدن ریسکی است که ذاتاً در خلق و اجرای ایده‌های جدید وجود دارد. ایده‌های تازه همیشه با شک و تردید همراه اند و چه بسا نتیجه اجرای آن‌ها مثبت نباشد، یا فوراً به ثمر نرسند؛ بنابراین کارآفرین برای چشیدن میوه زحمات خود باید صبور و ریسک پذیر باشد (گوموسای، ۲۰۱۵).

موانع باز دارنده

- موانع اجتماعی- فرهنگی؛ مشارکت فعال زنان در اجتماع مساله‌ای است که از دیرباز با موانع و

1. Walter & Block

2. Gümüşay

مشکلات فراوانی روبرو بوده، به طوری که این موانع در قالب‌های مختلف اجتماعی- فرهنگی و .... جلوه می‌نماید. موانع و مشکلات بر سر راه مشارکت زنان در فعالیتهای جامعه دارای ابعاد و جنبه‌های مختلف متعددی است. بعضی از این موانع در تمامی جوامع و شرایط فرهنگی، دارای ساختار مشابهی است، و بعضی دیگر با توجه به شرایط فرهنگی، اجتماعی، اقلیمی و ... متفاوت دارای بافتی گوناگون می‌باشد.

-موانع حمایتی- اقتصادی: عدم تامین سرمایه مالی و حمایت اقتصادی برای شروع فعالیت کارآفرینی زنان و عدم حمایت دولت از آنان در تامین سرمایه به میزان کافی، دشواری تامین امکانات و منابع لازم، پایین بودن خدمات و حمایت جامعه از زنان روستایی، نابرابری استفاده از اعتبارات در مقابل مردان و کمبود امکانات در روستا است.

- موانع مدیریتی: عدم تامین سرمایه و حمایت اقتصادی توسط شخص، عدم حمایت دولت در تامین اعتبارات، دشواری تامین امکانات و منابع لازم، پایین بودن حمایت جامعه و خدمات از زنان، دشواری استفاده از وام‌های دولتی، عدم اعتماد موسسات و شرکت‌ها به زنان، نبود اطلاعات کافی در مورد بازاریاب نابرابری استفاده از اعتبارات در برابر مردان و کمبود امکانات در روستا را شامل می‌شود. افزایش میزان آگاهی و تحصیلات دانشگاهی، جایگاه و موقعیت زنان در خانواده و اجتماع دگرگون شده است. اما کماکان فقدان تعادل جنسیتی و نابرابری‌های بازار کار هم در عرضه و هم در تقاضا که ریشه در هنجارها، نگرش‌ها و ساختارهای اجتماعی و خانوادگی کشور دارند به قوت خود باقی است. این دگرگونی در موقعیت و نقش زنان علیرغم وجود نابرابری‌ها باعث افزایش اعتماد به نفس و روحیه کارآفرینی شده است به طوری که این عامل را کمتر به عنوان مانع اساسی در پیشبرد اهداف کارآفرینی دانسته‌اند.

بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش حاکی از این بود که عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی شامل ابتکار عمل، فعال بودن، شناسایی فرصت‌ها، پشتکار، تلاش و غلبه بر موانع و شایستگی‌های فردی زنان است، به این معنی که کارآفرین بدون نیاز به درخواست یا دستور دیگران دست به کار می‌شود. یکی از بزرگ‌ترین مزایای کارآفرینی، پتانسیل بالای آن برای شناسایی و تقویت توانمندی‌های مدیریتی کارآفرین است. کارآفرین در طول فرآیند کارآفرینی یک مشکل را بررسی و راهکارهای مختلفی برای حل آن پیدا می‌کند؛ سپس گزینه‌های مختلف را از نظر هزینه و بازده بررسی می‌کند و در نهایت بهترین گزینه را انتخاب می‌کند؛ در ادامه نیز به طور مستمر درگیر برنامه ریزی و تصمیمات آنی خواهد بود. این فرآیند می‌تواند بهترین تمرین برای تقویت مهارت‌های مختلف کارآفرین، از جمله مهارت‌های تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی وی باشد. همین مهارت‌ها و توانمندی‌های مدیریتی در نهایت عامل خلق فناوری‌ها و محصولات جدیدی خواهد بود که جایگزین فناوری‌ها و محصولات قدیمی شده و عملکرد بهتری را هم برای کسب و کار و هم برای جامعه رقم می‌زنند. زنان با این روند می‌توانند اعتماد به نفس و شخصیت خود را پرورش دهند و تعلیم دهندگان نسل آینده باشند. این نکته نمود بسیار زیادی داشته و منجر به توسعه اجتماعی نیز می‌شود. از سوی دیگر مشخص شده که کارآفرینی ابزار مؤثری برای توسعه اقتصادی است. کارآفرینی مستلزم

تولید و استفاده از ایده‌های خلاقانه، به حداکثر رساندن بازده حاصل از مصرف منابع، توسعه مهارت‌های مدیریتی و موارد مشابه است و تقریباً همه الزامات کارآفرینی نقش بسیار مهم و تأثیرگذاری در توسعه اقتصادی کشور دارند و از این رو زنان نیز می‌توانند مانند مردان با ورود به این حیطه در رشد و بالندگی اقتصادی کشور موثر باشند.

هم چنین نتایج نشان داد که موانع اجتماعی - فرهنگی به عنوان مهم ترین مانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی در این منطقه می‌باشد و مشخص شد که عدم توجه به مشکلات زنان، عدم همکاری ارگان‌های دولتی و پذیرش بیشتر مردان در سازمان‌ها و ادارات دولتی ذکر شدند. نکته حائز اهمیت این موضوع این است که با وجود بررسی متغیر دیگری در تحقیق موانع اقتصادی - حمایتی که متغیر با اهمیتی است، به نظر می‌رسد که باید مهم ترین باشد اما از نظر زنان موانع اجتماعی - فرهنگی مانع بزرگ تری در این مسیر برای آنان است و تلاش برای رفع معضلات اجتماعی و فرهنگی غالب در منطقه نیازمند یاری و مساعدت تنها خود مردم نیست بلکه نیازمند یک برنامه جامع و علمی مطابق با نظر جامعه محلی است تا ضمن بسترسازی برای ارتقاء فرهنگ کار و اشتغال زنان روستایی زمینه را برای رشد و توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه در منطقه فراهم نماید.

از این رو طبیعی است داشتن درک مثبت تر نسبت به موانع (مدیریتی، اقتصادی و اجتماعی) منجر به احساس خودکارآمدی بیشتر در زنان و تلاش بیشتر برای رفع این موانع و نیل به توسعه کارآفرینی است. از سوی دیگر مشخص شده که کارآفرینی ابزار مؤثری برای توسعه اقتصادی است. کارآفرینی مستلزم تولید و استفاده از ایده‌های خلاقانه، به حداکثر رساندن بازده حاصل از مصرف منابع، توسعه مهارت‌های مدیریتی و موارد مشابه است و تقریباً همه الزامات کارآفرینی نقش بسیار مهم و تأثیرگذاری در توسعه اقتصادی کشور دارند. از این رو زنان نیز می‌توانند مانند مردان با ورود به این حیطه در رشد و بالندگی اقتصادی کشور موثر باشند زنان روستایی با افزایش دانش و آگاهی از فرایند کارآفرینی و راه‌های توسعه آن از یک سو و از سوی دیگر برگزاری دوره‌های آموزشی برای مردان روستایی جهت تغییر نگرش آنان نسبت به اشتغال زنان و آموزش آنان جهت حمایت زنان می‌توان گامی موثر جهت ارتقاء توانمندی زنان روستایی و رفع موانع کارآفرینی آنان و در نهایت نیل به توسعه اقتصادی و رشد اجتماعی روستاهای منطقه برداشت.

تعارض منافع: نویسندگان تصریح می‌نمایند در این پژوهش تعارض منافع وجود ندارد.

این پژوهش با هزینه محقق صورت گرفته است.

منابع

- شعبانعلی فمی، حسین. (۱۳۸۸). اصول ترویج و آموزش کشاورزی. تهران: نشر دانشگاه پیام نور.
- آراستی، زهرا، روحانی، شهرزاد، لطفعلی، بهنود. (۱۳۸۲). تجزیه و تحلیل عوامل موثر فرایند راه‌اندازی کسب و کارهای کارآفرینانه. مجموعه مقالات برگزیده و خلاصه مقالات پذیرفته شده اولین همایش اشتغال و نظام آموزش عالی.

- خسروی پور، بهمن، صفاری، حامد. (۱۳۸۹). نقش کارآفرینی زنان روستایی در کشور. ارائه شده به همایش ملی زن و اهداف توسعه هزاره، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم آباد.
- دلفانی، مریم، حسین پور، اکبر، نجفی، علی، حسینی، سید محمود. (۱۳۹۷). بررسی و شناخت موانع و محدودیت های کارآفرینی در بخش کشاورزی. *نشریه جغرافیا و روابط انسانی*، ۱(۱)، ۱-۱۳.
- روشن، احمد رضا، حسینی لرگانی، مریم. (۱۳۸۸). اشتغال و بیکاری دانش آموختگان زن. *نشریه نامه آموزش عالی*، دوره جدید، ۲(۶)، ۶۷-۸۲.
- عبدالملکی، جمال، یوسفی افراشته، مجید، پیرمحمدی، مهرداد، سبک رو، مهدی، محمدی، نوشیروان. (۱۳۸۷). بررسی رابطه مهارت های کارآفرینی و کارآفرینی سازمانی. *توسعه کارآفرینی*، ۲، ۱۲۹-۱۳۰.
- فیض بخش بازرگان، سیدعلیرضا، دهقان پور فراشاه، علی. (۱۳۸۱). فرایند تصمیم گیری شروع به کارآفرینی (مطالعه موردی کارآفرینی ایرانی). *فصلنامه دانش مدیریت*، ۵۸(۵۵۹)، ۸۴-۹۷.
- قوامی، هادی. و لطفعلی پور، محمدرضا. (۱۳۸۷). بررسی عوامل موثر بر انتخاب کارآفرینی در مقایسه با اشتغال دستمزدی دانش آموختگان: مطالعه موردی دانشگاه فردوسی مشهد. *مجله دانش و توسعه*، ۱۵(۲۴)، ۱۶۳-۱۸۲.
- کرباسی، علیرضا، اثنی عشری، هاجر، عاقل، حسن. (۱۳۸۷). پیش بینی اشتغال بخش کشاورزی در ایران. *مجله اقتصاد در توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)*، ۲۲(۲)، ۳۱-۴۲.
- کاظمی، عالیه. و مقیمی، بهزاد. (۱۳۹۷). بررسی موانع توسعه کارآفرینی زنان در ایران با استفاده از فرایند تحلیل سلسله مراتبی. *فصلنامه زن و جامعه*، ۹(۳۴)، ۲۷۴-۲۴۹.
- گلراد، پروانه. (۱۳۸۴). عوامل موثر در توسعه کارآفرینی زنان ایرانی. *زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)*، ۳(۱)، ۱۰۱-۱۲۳.
- معین الغربائی، مریم، هوره، سیدبهاء لو. (۱۳۸۶). آگاهی، نگرش و عملکرد زنان درباره کارآفرینی، *انگیزه ها و موانع*. قابل دسترس در سایت نظام جامع اطلاع رسانی اشتغال. http://www.jobportal.ir/s3/Default.aspx?ID=15_1_1545
- مقیمی، سیدمحمد. خنیفر، حسین. و قادری، اسماعیل. (۱۳۷۸۶). بررسی مهارت های کارآفرینانه مدیران و اثر بخشی سازمانی در کسب و کارهای کوچک و متوسط. *فصلنامه دانش مدیریت*، ۲، ۹۳-۱۱۰.
- ممیز، آیت اله، قاسمی، عاطفه و قاسمی، فاطمه. (۱۳۹۲). بررسی عوامل موثر در توسعه کارآفرینی زنان. *رشد فناوری، فصلنامه تخصصی پارک ها و مراکز رشد*، ۹(۳۵)، ۱۵-۲۲.
- میر غفوری، سیدحبيب اله، صیادی تورانلو، حسین، طاهری دمنه، محسن. (۱۳۸۸). تبیین و تحلیل موانع موثر بر کارآفرینی زنان (مطالعه موردی: استان یزد). *پژوهش نامه مدیریت تحول*، ۱(۲)، ۴۷-۶۴.
- ناهید، مجتبی. (۱۳۸۸). چیستی و چرایی کارآفرینی و کارآفرینی سازمانی در یک نگاه. *بررسی های بازرگانی*، ۷(۳۴)، ۳۹-۵۸.
- ویسی، هادی، بادسار، محمد. (۱۳۸۴). بررسی عوامل موثر بر نقش اجتماعی زنان در فعالیت های روستایی: مطالعه موردی استان کردستان. *نشریه روستا و توسعه*، ۸(۴)، ۱۹-۴۲.

- یعقوبی فرانی، احمد، سلیمانی، عطیه، موحدی، رضا. (۱۳۹۳). تحلیل عوامل مؤثر بر کارآفرینی زنان روستایی. فصلنامه علمی مطالعات اجتماعی روان شناختی زنان، ۱۲(۴)، ۷-۴۲.

- Al-Kwafi, O. S., Tien Khoa, T., Ongsakul, V., & Ahmed, Z. U. (2020). Determinants of female entrepreneurship success across Saudi Arabia. *Journal of Transnational Management*, 25(1), 3-29.
- Appelstrand, M., & Lidestav, G. (2015). Women entrepreneurship—a shortcut to a more competitive and equal forestry sector?. *Scandinavian journal of forest research*, 30(3), 226-234.
- Balachandra, L. and Dublish, P. (2019). Women for Women in Entrepreneurship: Understanding the Role of Other Women for Women's Entrepreneurship, Crittenden, V.L. (Ed.) *Go-to-Market Strategies for Women Entrepreneurs*, Emerald Publishing Limited, 239-260.
- Byrne, J., Fattoum, S., & Diaz Garcia, M. C. (2019). Role models and women entrepreneurs: Entrepreneurial superwoman has her say. *Journal of Small Business Management*, 57(1), 154-184.
- Davidsson, P. (2015). Entrepreneurial opportunities and the entrepreneurship nexus: A reconceptualization. *Journal of business venturing*, 30(5), 674-695.
- Fernandes, P. (2018). 7 Challenges Women Entrepreneurs Face (and How to Overcome Them). <https://www.businessnewsdaily.com/5268-women-entrepreneur-challenges.html>
- Gümüşay, A. A. (2015). Entrepreneurship from an Islamic perspective. *Journal of Business Ethics*, 130(1), 199-208.
- Igwe, P., Newbery, R., & Icha-Ituma, A. (2018). *Entrepreneurship challenges and gender issues in the African informal rural economy*. Springer International Publishing, Springer, Cham.
- Jyoti, J., Sharma, J., & Kumari, A. (2011). Factors affecting orientation and satisfaction of women entrepreneurs in rural India. *Annals of Innovation & Entrepreneurship*, 2(1), 5813
- Kamberidou, I. (2020). Distinguished" women entrepreneurs in the digital economy and the multitasking whirlpool. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 9(1), 3.
- Lawless, M. (2014). Age or size? Contributions to job creation. *Small Business Economics*, 42(4), 815-830.
- Li, Y., & Rama, M. (2015). Firm dynamics, productivity growth, and job creation in developing countries: The role of micro-and small enterprises. *The World Bank Research Observer*, 30(1), 3-38.
- Maden, C. (2015). A gendered lens on entrepreneurship: Women entrepreneurship in Turkey. *Gender in Management: An International Journal*, 30(4):312-331. DOI: 10.1108/GM-11-2013-0131
- Mason, C., & Brown, R. (2014). Entrepreneurial ecosystems and growth oriented entrepreneurship. *Final Report to OECD*, 30(1), 77-102.
- Nazer, S. (2020). *The problem of women entrepreneurs*. <https://www.wamda.com/2020/03/problem-women-entrepreneurs> Peak & Marshall. 2006. The Implementation of an Entrepreneurship Development Strategy in Canada: The Case of the Atlantic Region. Paris:OECD.
- Raghuvanshi, J., Agrawal, R., & Ghosh, P. K. (2017). Analysis of barriers to women entrepreneurship: The DEMATEL approach. *The Journal of Entrepreneurship*, 26(2), 220-238.
- Sangolagi, K., & Alagawadi, K. (2016). Woman entrepreneurs. *International Journal of Advancement In Engineering Technology Management & Applied Science*, 3(1), 216-222.
- Walter, S. G., & Block, J. H. (2016). Outcomes of entrepreneurship education: An institutional perspective. *Journal of Business Venturing*, 31(2), 216-233.
- Yadav, V., & Umni, J. (2016). Women entrepreneurship: research review and future directions. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 6(1), 12.

Development Affecting Factors and Inhibitors on Rural Women Entrepreneurship

N. Ani*
B. Khosravipour**
A.A. Ajili***
A. Abdesahi****

Abstract

The aim of this study was to identify the factors affecting the development and barriers to entrepreneurship of rural women in Kermanshah. The study sample was women from Siah Bid, Gakieh, Karnachi and Ghazanchi villages in the central part of Kermanshah city who were selected and participated in the interview. The research design was descriptive-analytical. Library method and interview with participants were used to collect data. The obtained data were analyzed by analytical method. The results showed that the effective factors in entrepreneurship development included initiative, activism, identifying opportunities, perseverance, effort and overcoming obstacles and individual competencies of women, which meant that the entrepreneur worked without the demand or request of others. Entrepreneurship was also found to be an economic activity that required a constant search for new and innovative ideas and dependent profitability potential. Barriers to rural women entrepreneurship were reported as socio-cultural barriers, supportive-economic barriers and managerial barriers, respectively. Research also revealed the role of women entrepreneurs in economic health and socialization.

Keywords: development factors affecting, barriers, entrepreneurship, rural women

* Former Master Student, Department of Agricultural Extension and Education, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Mollasani, Iran. (Email: ani2009@yahoo.com)

** Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Mollasani, Iran. (Corresponding Author, Email: b.khosravipour@gmail.com)

*** Assistant professor, Department of Agricultural Extension and Education, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Mollasani, Iran. (Email: azim53aj@gmail.com)

**** Assistant professor, Department of Agricultural Extension and Education, Agricultural Sciences and Natural Resources University of Khuzestan, Mollasani, Iran. (Email: ahmadreza1378@yahoo.com)